https://gospodarkainnowacje.pl

GOSPODARKA I INNOWACJE

LABORATORIUM WIEDZY Artur Borcuch

Volume: 60 | 2025

Economy and Innovation
ISSN: 2545-0573

For more information contact: editor@gospodarkainnowacje.pl

O'ZBEKISTON KOREYSLARI TARIXIDAN:O'ZBEKISTON VA KOREYa HAMKORLIGI DOIRASIDA

U. Xudayarov
Toshkent davlat iqtisodiyot Universiteti Samarqand filiali dosenti

A R T I C L E I N F O.

Kalit so'zlar: Globallashuv, BMT, YeHHT, Milliy tarkib, aholi ro'yxatlari, O'zbekiston SSR XKK, Etnik aralash oilalar.

Annotasiya

Maqolada mustabid sovet hokimiyati yillarida markazning buyrug'iga asosan O'zbekistonga ko'chirib keltirilgan millat vakillaridan biri koreyslar haqida so'z boradi.Ushbu millat vakillarining soni va ijtimoiy tarkibi haqidagi ma'lumotlar sobiq sovet hokimiyati yillarida o'tkazilgan aholini ro'yxatga olish natijalari asosida tahlil qilinib arxiv xujjatlari va statistik ma'lumotlari asosida yoritildi. Mavzu mohiyatini o'rganish bugungi kunda dolzarb masalalardan biri hisoblanib bu ikki xalq o'rtasida mustahkam do'stlik aloqalarini mustahkamlaydi va O'zbekistonda yashayotgan koreys millati vakillarining tarixiy xotirasini mustahkamlashga xizmat qiladi.

http://www.gospodarkainnowacje.pl/ © 2025 LWAB.

Hozirgi globallashuv jarayonlarida dunyodagi mamlakatlarning aksariyati ko'pmillatli, ko'p madaniyatli xarakterga ega bo'lib bormoqda. Jahon tajribasidan ma'lumki, davlatning barqarorligi ko'p jihatdan millatlararo munosabatlardagi turli muammolarni hal etish qobiliyatiga bog'liqdir. Keyingi vaqtlarda, dunyodagi ayrim hududlarda diniy va etnik mojarolar, shu jumladan, millatlararo nizolar kuchayayotgan bir sharoitda, bu muammo ayniqsa muhim o'ringa chiqib boryapti. Hozirda BMT, YeXHT va boshqa halqaro tashkilotlar ana shu masalalarni bartaraf qilish borasida qator ishlarni amalga oshirmoqda.

Jahon tarixi kontekstida sobiq sovet ittifoqi davlatlari tarixi muhim o'rin egallaydi. Bugungi kunda dunyoning ko'pgina ilmiy markazlarida sovetlarning ittifoqdosh respublikalarda "yagona sovet xalqi" ni yaratishga qaratilgan amaliyotlari, shuningdek, milliy va ijtimoiy muammolarni hal qilish borasida yo'l qo'ygan xato va kamchiliklarini o'rganishga bag'ishlangan qator ilmiy loyihalar ustida ish olib borilmoqda. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda ham bu borada samarali ishlar amalga oshirildi ammo, bu ishlar ko'lami va qamrovi jihatdan mavzu ahamiyatini to'liq ochib bera olmaydi shuning uchun ham uni o'rganish va ilmiy tahlil qilish dolzarb masalalardan hisoblanadi.

Millatlararo totuvlik va bag'rikenglik ruhi bilan ajralib turadigan O'zbekiston va uning nihoyatda boy tarixiy merosi, madaniyati va san'ati dunyo ahlining doimiy qiziqishini uyg'otib, keng jamoatchilikni o'ziga jalb qilib kelmoqda. Istiqlol yillarida O'zbekistonda tarix fani rivojlanishi yangi bosqichiga ko'tarilib, tadqiqotlar ko'lami kengaydi, jumladan, sobiq sovet davri tarixi bo'yicha yangi izlanishlar olib borildi. Shu o'rinda, mustabid tuzum hukmronligi yillarda amalga oshirilgan milliy siyosatning O'zbekistondagi holati, shuningdek ijtimoiy siyosat va uning aholi tarkibiga ko'rsatgan ta'sirini aniq va izchil ma'lumotlarga tayangan holda tahlil etish, yurtimiz aholisining turmush-tarzi, ijtimoiy hayotda yuzaga kelgan muammolarni o'rganish eng muhim va dolzarb masalalardan biriga aylanib

Copyright © 2025 All rights reserved International Journal for Gospodarka i Innowacje This work licensed under a Creative Commons Attribution 4.0

bormoqda.Ushbu ilmiy maqolada biz, biz bilan yonma-yon yashab respublikamizning taraqqiyotiga o'zlarining munosib hissalarini qo'shib kelayotgan millat vakillaridan biri koreys millatining miliy tarkibini sovet davridagi tarixini yoritishga harakat qildik, hamda sobiq sovet tuzumi yillarida O'zbekistonda yashagan koreys millati vakillarining soni, ijtimoiy tarkibi, turmush tarzi va boshqa jihatlarini o'rganishda sovet tuzumi yillarida o'tkazilgan aholini ro'yxatga olish natijalari asosida tahlil qilishni lozim topdik. Sababi, bu masala o'zbek va koreys tarixchi olimlari tomonidan haligacha yetarli darajada o'rganilmagan. Muammoni o'rganish xalqlarimizning tarixiy xotirasini mustahkamlash o'zbek koreys xalqlari davlatchiligi tarixida ham muhim o'rin egallaydi. Alohida takidlab o'tish joizki, mustabid tuzum yillarida ham mavzu doirasida bir qator olimlar tomonidan ilmiy tadqiqot ishlari olib borilgan. Ammo yaratilgan tadqiqotlarda va ularda keltirilgan dalillarda sovet tuzumi mafkurasi va ular tomonidan ilgari surilgan g'oyalar aks ettirilgan. Markaziy Osiyoda yashayotgan millat va elatlarning taqdiri ularning milliy urf-odatlari va an'analarini saqlab qolish va kelajak avlodga bekamu-ko'st yetkazib berish haqida deyarli biror-bir gap so'z aytilmagan.

Sovet davrida yaratilgan ilmiy asarlarning asosiy qismida muammoni o'rganishga biryoqlama e'tibor qaratilgan, ularda yagona sovet millatini yaratish va shu orqali milliy masala muammosini hal qilish asosiy vazifa qilib ko'rsatilgan. Bundan tashqari respublikaga markaz tomonidan turli millatlarga mansub kadrlar to'dasining kirib kelishi respublika iqtisodiyotini ko'tarish, ishchilar orasida malakali kadrlar sonini yanada oshirishga qaratilayotgan jarayon sifatida qaralgan.Mustaqillik yillarida sobiq sovet davri tarixida O'zbekistonda yashayotgan millat vakillari tarixini o'rganish borasida bir qator olimlarimiz tomonidan ilmiy tadqiqot ishlari olib borilmoqda Jumladan, D.Alimova, A.AGolovanov, V.A.Germanov, Q.Rajabov, M.Haydarov, R.Shamsuddinov, N.Karimov, E.Yusupov, O. Ata-Mirzayev, V.Gentshke, R.Murtazayeva, A.Saliyev, B.V. Xasanov, D.Bobojonova va boshqa olimlarimiz tomonidan olib borilgan tadqiqotlarni bunga misol tariqasida keltirish mumkin. Yuqorida nomlari keltirilgan olimlarimiz tomonidan yaratilgan ilmiy asarlar, darsliklar, o'quv qo'llanma, monografiya va turli mavzulardagi risolalarda respublikada yashayotgan boshqa millat vakillari qatorida koreys millati tarixiga qisman bo'lsada e'tibor qaratib o'tilgan.

Ma'lumki, keyingi yillarda koreys millati vakillarining O'zbekiston hududlarida yashab kelayotganligini 1937 yildan yildan hisobga olinadi. Ammo, 1926 yilda o'tkazilgan aholini ro'yxatga olish bo'yicha keltirilgan ma'lumotlarni o'z ichiga olgan O'zbekiston Respublikasi Markaziy Davlat Arxivida saqlanayotgan manbada 1926 yilda O'zbekistonda 30 ta koreys millati vakillari yashaganligi to'g'risidagi ma'lumotlar saqlangan.[i]Ma'lumotni o'rganish jarayonida shu narsa ma'lum bo'ldiki korey millati vakillarining 29 nafarini erkaklar 1 nafari xotin-qizlar tashkil etgan.[1]

1939 yilda o'tkazilgan aholini ro'yxatga olish natijalarida esa O'zbekiston hududida jami 73494 nafar koreys millati vakillari ro'yxatga olinib ulardan erkaklarning 6577 nafari shaharlarda, 32394 nafari qishloq hududlarida yashayotganligi qayd qilingan. Ayollarning 4863 nafari shaharlarda,29660 nafari qiloq hududlarida isteqomat qilganlar.Aholi sonini bu qadar oshib ketishiga sabab sovetlar davrida markazning toshirig'iga asosan uzoq sharqdan ushbu millat vakillarining O'zbekistonga ko'chirib kelish to'g'risidagi qarori bo'ldi.Shu qaror ijrosini bajarish bo'yicha O'zbekiston SSR XKK va O'zbekiston Kompartiyasi MQ sining 1937 yil 25 noyabrdagi "Koreyslarni O'zbekiston SSRga ko'chirish rejasining bajarilishi to'g'risida"gi 1813/278-son qo'shma qarori qabul qilindi unda qayd etilishicha, 1937 yil 10 noyabrga qadar sobiq SSSRning Uzoq Sharq o'lkasidan 74500 kishidan iborat 16307 koreys oilasi ko'chirib keltirilgan edi.[2]

Ko'chirib keltirilganlar taqdiri masalasi sobiq Xalq komissarlari kengashining 1938 yi 5 yanvarda o'tkazilgan kengashida muhokama qilinadi. Kengashda ta'kidlanishicha ko'chirib keltirilgan oila vakillarining 9807 tasi O'rta Chirchiq tumanidagi sholi yetishtiruvchi xo'jalikka, Pastdarg'om tumanidagi paxta yetishtirishga ixtisoslashgan "Strelkova" nomli xo'jalikka hamda Qo'yi Chirchiq

[1].ЎзР МДА Р 1619 фонд. 11- рўйхат, 53 йиғма жилд, 8-9 бетлар

[2] ЎзР МДА, 837-Фонд, 27-рўйхат, 39-иш, 11-варақ.

Copyright © 2025 All rights reserved International Journal for Gospodarka i Innowacje This work licensed under a Creative Commons Attribution 4.0

tumanidagi “Besh yillik” deb nomlangan paxta yetishtirishga ixtisoslashgan xo’jaliklarga joylashtiriladi. Yana 700 oila esa Qoraqalpog’iston ASSR hududiga asosan baliq yetishtiruvchi xo’jaliklarga joylashtiriladi.

Manbalarning guvohlik berishicha ko’chirilib kelish jarayonida yoshlar, qariyalar va yosh bolalardan iborat bo’lgan millat vakillari og’ir qiyinchiliklar girdobiga solinadi.O’zbekistonga ko’chirib kelinganlarning asosiy qismi Toshkent viloyati xududiga joylashtiriladi. Ma’lumotdan ko’rinib turibdiki 1937 yilda 74500 nafar odamlar O’zbekistonga joylashtirilgan bo’lsa oradan ikki yil o’tib O’tkazilgan aholini ro’yxatga olish natijalarida esa umumiy millat vakillari soni 1006 kishiga kamayganini ko’rishimiz mumkin.

1940 yil mart oyida o’tkazilgan SSSR Xalq Komissarlari kengashining № 5 son qarorida koreyslarni O’zbekiston hududiga joylashtirish ishlari tugallanganligi va bo’ ishlarga davlat tomonidan 4 mln 400 ming rubl sarflanganligi aytilib anashu summani 215 ming rubli ko’chirib keltirish ishlariga qolgan 4 mln 185 ming rubli esa uy joy qurilish ishlariga sarf qilinganligi e’tirof qilinadi.

Rossiya federasiyasi davlat arxivida saqlanayotgan ma’lumotga ko’ra sobiq SSSR ichki ishlar vaziri general palkovnik S.Kruglov tomonidan 1946 yil 2 avgustda chiqarilgan qarorga ko’ra O’zoq Sharqdan ko’chirilgan aholi ko’chirilib borilgan joylarda muqim yashab qolishi va ularga o’z ona yurtlariga qaytib kelish imkoniyati berilmasligininini ham ularga pasport faqat yashab turgan joyida ro’yxatda turganligi uchun berilganligi haqida berilganligini qayd etadi.[3]

Azaldan fidokorona mehnat qilishga, yaratuvchanlik g’oyalari asosida tarbiyalangan millat aholisi tez orada bizning mintaqamizga moslashib ketadi.

O’zbekistonda koreys millati vakillarining soni o’sishi darajasi keyingi yillarda yuqori darajada o’sganligini kuzatishimiz mumkin. Masalan 1959 yilda o’tkazilgan aholini ro’yxatga olish natijalarida respublikada 138453 nafar, 1970 yilda o’tkazilgan aholini ro’yxatga olish natijalarida esa 147538 nafar koreyslar yashayotganligi ro’yxatga olingan. Agarda ushbu ko’rsatkichni 1939 yil natijalari bilan solishtirib ko’radigan bo’lsak 1970 yilga kelib aholi soni 1939 yildagiga nisbatan ikki barobardan ortiqroq darajada ko’payganligini ko’rishimiz mumkin.

1959 yilgi aholi ro’yxati natijalari bilan 1970 yilda o’tkazilgan aholi ro’yxatini taqqoslab ko’rganimizda Toshkent shahrida yashayotgan koreys millatiga mansub aholi soni 1959 yilda shahar umumiy aholisi tarkibida 0,4 foizni, 1970 yilgi ro’yxatda esa 1,3 foizini tashkil etganligini ko’rishimiz mumkin[4]. Ma’lumki sovet davlati hukmronligi yillarida shaharlarda millatlar sonining ortishi turli millat vakillari o’rtasida etnik jihatdan aralash oilalarni ko’payishiga olib keldi. Buni quyidagi jadvalda ham ko’rishimiz mumkin. (Koreys millati vakillari misolida)

1970 yilgi aholi ro’yxatiga ko’ra Toshkent shahri bo’yicha etnik jihatdan aralash oilalar soni[5]

Etnik aralash oilalar	Oilalar soni	Oilalar soniga nisbatan foiz hisobida
O’zbek va koreyslar	16	0,01
Rus va koreyslar	256	0,09
Tatar va koreyslar	49	0,02
Qozoqlar va koreyslar	5	-
Koreys va boshqa millatlar	28	0,03

[3] РФДА Ф. Р-9401 207 йиғма жилд
[4] ЎзР МДА, Р1619 фонд,5 рўйхат, 29 иш, 6-7 варақлар.
[5] Мулляджанов И.Р., Вороновский Ю.В., Цепковская Т.С. Население Узбекиской ССР. – Т.: Узбекистан, 1973. – С. 43.

Copyright © 2025 All rights reserved International Journal for Gospodarka i Innowacje This work licensed under a Creative Commons Attribution 4.0

Jadvaldan ko’rinib turibdiki boshqa millat vakillari bilan nikohdan o’tish darajasida ruslar bilan ancha yuqori bo’lgan.

Keyingi yillarda ham ushbu millat vakillarining soni ancha ortganligini ko’rishimiz mumkin. Masalan, 1979 yilda o’tkazilgan aholini ro’yxatga olish yakunlari bo’yicha keltirilgan ma’lumotda respublikada koreys millatiga mansub aholi soni 163062 kishi deb ro’yxatga olinadi. 1989 yilda esa bo’ ko’rsatkich 183140 nafarga yetadi. Ma’lumotdan ko’rinib turibdiki o’tgan 10 yil mobaynida ushbu millat vakillarining son jihatdan o’sish darajasi yigirma ming kishidan ortiqni tashkil qilgan[6]. Ta’kidlash lozimki, turli davrlardagi muayyan jamiyatda istiqomat qiluvchi har bir millatning ravnaqi, ijtimoiy holati, ma’naviy qiyofasi o’sha jamiyatning moddiy, ijtimoiy, tarixiy-madaniy sharoitlariga qarab o’zgarib boradi. Millatning ruhiy-ma’naviy qiyofasi o’sha mavjud muhit va mafkuradagi ijtimoiy ong shakllarida o’z ifodasini topadi. Sovet davridagi “hukmron mafkura”ning juda katta ta’siri O’zbekistondagi milliy va ijtimoiy tarkibini tubdan o’zgartirib, millatning ruhiy-ma’naviy qiyofasiga o’zining salbiy tomonlarini namoyon etdi. Undan tashqari sovet hukumati hokimiyatga kelgan dastlabki yillardan boshlab ko’plab xalqlar va millatlarga tinchlik “va’da” berib, zo’r berib “sosialistik millat”ni shakllantirish siyosatini olib borgan bo’lsa-da, amalda sovet davlati boshqaruvi yagona “kommunistik mafkura”ga bo’ysundirilib, millatchilik shovinizmi avj oldirildi. Bu jarayon Ittifoq tarkibidagi xalqlar, jumladan, koreys xalqi milliy o’zligini anglash jarayoniga salbiy ta’sir o’tkazdi. Bu holatni sovet davrida O’zbekiston aholisining milliy va ijtimoiy tarkibidagi o’zgarishlar misolida tadqiq etish ham dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Biz o’rganayotgan mavzuda ham aynan shu masala ustida mushohada yuritildi. O’rganishlar jarayonida shu narsa ma’lum bo’ldiki, sovetlar davrida aholini zo’r berib yurtimizga ko’chirtirib kelinishi ko’pchilik millat vakillari uchun imkoniyatlar eshigini yopib qo’ydi.

Biz ushbu maqolada koreys millati vakillarining sovetlar davridagi tarixini oz bo’lsada yoritib berishga harakat qildik. Xozirda O’zbekiston va Janubiy Koreyani juda katta masofa ajratib turadi. Ammo, shunga qaramasdan bu ikki xalqni mustahkam do’stlik rishtalari, xalqlarimizning tarixiy va ma’naviy yaqinligi bog’lab turadi. O’zbekiston mustaqillikka erishgandan so’ng Janubiy Koreya davlati bilan aloqalarni mustahkamlashga katta e’tibor qaratdi sababi, Janubiy Koreya nafaqat osiyoda balki jahon miqyosidagi eng rivojlangan mamlakatlardan biri hisoblanadi.

Ishlab chiqaruvchi sanoat iqtisodiyotida yetakchi o’rinni egallaydi. Koreya Respublikasi sanoatida kemalar, yengil avtomobillar, elektronika va elektrotexnika, neft, po’lat, to’qimachilik mahsulotlari ishlab chiqarish bo’yicha o’ziga xos tajriba to’plangan. Bundan tashqari rangli metallurgiya, kimyo, yengil sanoat korxonalari mavjud. Bugungi kunda O’zbekiston tomoni janubiy Koreya bilan hamkorlik o’rnatilganidan manfaatdor sababi, yurtimizning iqtidorli yoshlari Koreyaga borib ishlab, o’qib hamda malakalarini oshirib kelmoqdalar bu esa yoshlarimizni u yerdagi ilm-fan, texnika taraqqiyoti sir – asrorlarini o’rganib malakali kadrlar bo’lib yetishishiga va o’rgangan tajribalarini mamlakatimiz taraqqiyoti va rivojlanishiga qo’shishiga sabab bo’lmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mullyadjanov I.R., Voronovskiy Yu.V., Sepkovskaya T.S. Naseleniye Uzbekiskoy SSR. – T.: Uzbekistan, 1973. – s. 43.
2. Arxiv xujjatlari
3. O’zR MDA R 1619 fond. 11- ro’yxat, 53 yig’ma jild, 8-9 betlar
4. O’zR MDA, 837-Fond, 27-ro’yxat, 39-ish, 11-varaq.
5. O’zR MDA, R1619 fond,5 ro’yxat, 29 ish, 6-7 varaqlar.
6. O’zR MDA, R1619 fond,5 ro’yxat, 297 ish, 1 varaq.

[6] ЎзР МДА, Р1619 фонд,5 рўйхат, 297 иш, 1 варак.

Copyright © 2025 All rights reserved International Journal for Gospodarka i Innowacje This work licensed under a Creative Commons Attribution 4.0